

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 21.3.2013

Číslo: Ročník 23 (2013), Číslo 1

Sekce: Ecce homo

Název článku: Pobyty humoristy Jaroslava Haška ve východních a severovýchodních Čechách

Autor: Jiří Uhlíř

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=201301>

Pobyty humoristy Jaroslava Haška ve východních a severovýchodních Čechách

Jiří Uhlíř

Před 90 lety dne 3. ledna 1923 zemřel v Lipnici nad Sázavou spisovatel Jaroslav Hašek (1883-1923), který zde psal, ale nedopsal svůj satirický román *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1921-1923). Letos, v roce 2013, si připomínáme ještě 30. dubna 130. výročí jeho narození v Praze v rodině středoškolského profesora matematiky, skrytého alkoholika.

V krátkém článku zmiňujeme místa Haškových pobytů, většinou jen přechodných, ve východních a severovýchodních Čechách. Je všeobecně známo, že bouřlivák, „kraválista“ a anarchista J. Hašek, založením společenský extrovert a pyknik, se rád toulal nejen Čechami, Slovenskem, Uhrami, ale i na Balkáně. Jeho pobyt v sovětském Rusku komunistická propaganda zneužila k potlačení významu Masarykových československých legií v Rusku. Zážitky ze svých toulek - měl přezdívku „toulavé house“ - uložil do svých literárních děl, zejména do znamenitých předválečných humoresek, které splňují nároky na literárněestetická kritéria, i do svého *Švejka*, který nedosahuje už této literární úrovně podle hodnocení tehdejších významných literárních kritiků.

Všeobecně je známý trvalý Haškův pobyt v Lipnici nad Sázavou, kde v malém domku žil se svou druhou ženou Ruskou a zde při alkoholickém opojení psal na pokračování svého *Švejka*, který se stal, navzdory nižší umělecké hodnotě, světoznámým dílem.

Před první světovou válkou - v červnu a červenci 1908 - zavítal Hašek také do Libáně u Sobotky, kde navštěvoval svou milou, Jarmilu Mayerovou (1887-1931), pozdější první manželku, která zde byla na zotavené u Ing. Františka Konopásky. Hašek tehdy přijížděl na nádraží do Kopydná. V té době se z nedostatku jiných příležitostí ucházel o místo obecního tajemníka v Sobotce. Pobýval také v Litomyšli. Těsně před vypuknutím první světové války se zdržoval ve Dvoře Králové nad Labem u bratra sochaře O. Gutfreunda. Několikrát také u Julia Schmidta v Havlíčkově Brodě.

V našem regionu je pak nejvýznamnější Haškův pobyt v Jasenné na Jaroměřsku, kam po vypuknutí první světové války odejel na doporučení svých pražských přátel, aby unikl slídícím očím a uším pražských fízlů. Zde od července až do srpna 1914 našel azyl u svého přítele Václava Hrnčíře (1890-1916), vysokoškoláka, studujícího mostní inženýrství na Českém vysokém učení technickém v Praze (1909-1914). Hašek se se svým ochráncem Hrnčířem pravděpodobně seznámil v Praze a pravděpodobně se znali z doby založení Haškovy Strany mírného pokroku v mezích zákona a Hrnčíř stejně jako Hašek se učil vedle francouzštiny a němčiny také slovanským jazykům, a to ruštině a bulharštině.

J. Hašek v Jasenné žil na Hrnčířově usedlosti čp. 28 a přespával ve studentském pokojíku. Zdržel se zde asi měsíc. Veselé příhody ze žní u Hrnčířů a Samků (Anička Samková byla Hrnčířova nevěsta) vylíčil v humoresce *Nebezpečný pracovník*.

Z Jaroměrska vytěžil celkem čtyři humoresky, z nichž nejzdařilejší je vedle *Nebezpečného pracovníka* asi elegicky melancholická skutečně umělecká humoreska *Kačouráci*, což je nářeční slovo označující rasíky, pohodné, lidi, kteří zabíjeli psy a z jejich kůží zhotovovali řemínky k cepovkám, cepům na mlácení obilí.

Jak už bylo řečeno, Hašek pravděpodobně v Jasenné literárně tvořil, houbařil, kuchařil, navštěvoval místní hostince, vyváděl různé pobuřující taškařice (například s trakařem). Rád se toulával po okolí (Šestajovice, Libřice, Velká Jesenice). Pobyty v Jasenné byly pro Haška, zvědavého člověka, jistě nejen příjemné, neboť v době stupňujícího se válečného nedostatku byl zde plně hmotně zajištěn, ale i poučné. Bystrý spisovatel se obeznámil i se zemědělskými pracemi, v nichž si počínal tak nešikovně, že se svému okolí stával až nebezpečným. Povšiml si specifik psychiky venkovana i jeho mluvy (nářeční tvary Samků, Balzanů, Sezimů, originální pojmenování

kaťouráci). V lesíku nedaleko Hrnčířova statku houbařil (povídka Zápas dobra se zlem). Při toulkách po okolí byl zaujat chováním psů (povídka Kaťouráci), na šestajovických lukách v údolí řeky Metuje hejny čápů (povídka Podivuhodné dobrodružství indického kačera v městském parku). Válečný chaos v nedalekém vojenském Josefově z prvních válečných dnů i válečný ruch na josefovském nádraží našly odraz v úvodních kapitolách samotného Švejka, v němž třikrát cituje svou oblíbenou vojenskou píseň Když jsme táhli k Jaroměři.

Když v roce 1914 za ním do Jasenné přijeli jeho pražští přátelé, prof. Ladislav Jančák, syn majitele proslulé kavárny Union v Praze, a Oskar Butter, středoškolský profesor, podnikli společně s Haškem a Hrnčířem výlet do okolních míst na Náchodsku. Navštívili Českou Skalici a Babiččino údolí. V Náchodě v hotelu U Beránka uspořádal Hašek dobrovolnou sbírku pro české spisovatele uvržené válkou do bída a získané peníze propil. V lázních Chudoba v Kladsku měl jakýsi delikt s německy mluvícími četníky, které Hašek oslovil: „Vy trulanti, já byl v Rusku zatčen a považován za špiona.“ Podle vzpomínky L. Jančáka se incident urovnal přispěním dr. Johna, známého náchodského advokáta. Radko Pytlík uvedl v knize Toulavé house, že tato příhoda není zaznamenána v policejních protokolech. Také samotný Náchod i Hronov našly ohlas v Haškově tvorbě.

Když se asi 9. prosince 1920 vrátil ze sovětského Ruska se svou druhou ženou, Ruskou Šurou Lvovou-Haškovou, pobýli přes týden v karanténě v stanici v Pardubicích. Také Trutnovsko, Vrchlabí i Krkonoše poskytl inspiraci Haškově tvorbě.

Nové poznatky o Haškově pobytu v severovýchodních Čechách, na Náchodsku a Jaroměřsku a zejména v Jasenné přináší knižní novinka HUMORISTA JAROSLAV HAŠEK A JAROMĚŘSKO (26. 11. 2012, pevná vazba, formát A5, 112 stránek, 38 obrázků, z toho 12 ilustrací Dr. Blaženy Šustrové a 26 dobových černobílých fotoreprodukcí, vydala Dr. Eva Koudelková, Nakladatelství Bor Liberec v nákladu 300 výtisků) od jaroměřského literárního historika a spisovatele PhDr. Jiřího Uhlíře, který v úvodu ke své 19. samostatné knize zdůrazňuje: „Můj vztah k Jaroslavu Haškovi je vztahem regionálního badatele, nikoliv vztahem osobního ztotožnění se s jeho politickou, hodnotovou a životní orientací.“

Uhlířova kniha se zabývá neznámým pobytem světoznámého spisovatele Jaroslava Haška na Jaroměřsku a Náchodsku takřka před sto lety, zejména v Jasenné v letech 1914 a 1915. Osvětluje okolnosti Haškova pobytu a podnětnost pro jeho tvorbu čtyř pozoruhodných humoresek, včetně tří objevených neznámých Haškových rukopisů (autografy dedikací). Všechny Haškovy prózy se vztahem k Jaroměřsku včetně partií ze slavných Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války a jeho oblíbené písně Když jsme táhli k Jaroměři jsou otištěny v knize s Uhlířovými komentáři a literárněvědnými rozbory Haškových textů.

Také Trutnovsko, Vrchlabí a Krkonoše našly ohlas v mnohostranném a rozsáhlém Haškově díle, jak jsem připomněl již 6. 11. 1974, kdy jsem s naším významným znalcem Haškova díla dr. Radko Pytlíkem, CSc., přednášel v Okresní knihovně v Trutnově.

Spisovatel J. Hašek uvádí ve svých Osudech dobrého vojáka Švejka za světové války (1921-1923) ve III. díle Slavný výprask v první kapitole Přes Uhry zrudnou postavu šplhavce - militaristy kadeta Bieglera. Kadet Biegler, „největší blbec u kumpanie, poněvadž v jednoročácké škole se snažil vyniknout svými vědomostmi“, cituje ve svém sešitku „Schémata vynikajících a slavných bitev vojsk rakousko-uherské armády“ také bitvu u Trutnova 27. června 1866. Zmínka je uvedena slovy:

„Hejtman Ságner s úsměvem listoval dál sešitkem a zastavil se na poznámce u schémat bitvy u Trutnova za prusko-rakouské války.

Kadet Biegler napsal: „Bitva u Trutnova neměla být svedena, poněvadž hornatá krajina znemožňovala rozvinutí divize generála Mazzuchelliho, ohrožené silnými pruskými kolonami, nalézajícími se na výšinách obklopujících levé křídlo naší divize.“

„Podle vás bitva u Trutnova,“ řekl s úsměvem hejtman Ságner, vraceje sešitek kadetovi Bieglerovi, „mohla být svedena jedině v tom případě, kdyby Trutnov byl na rovině, vy budějovický Benedeku.“

V Haškově podání kadeta Bieglera je skutečná zrůda, omezenec, pro něhož válka je příležitostí k vojenské kariéře. A proto J. Hašek nechá šplhouna Bieglera v jeho snu shodit do latríny. A konečně ve skutečnosti „se stal z kadeta Bieglera, nadšeného bojovníka, nositel cholerových bacilů,“ dodává sarkasticky autor Švejka.

Hašek tak vytvořil sugestivní karikaturu fanatického militaristy, na jejíž aktuálnosti neubral ani dnešek po 92 letech od prvního vydání Švejka.

Krkonoše, Vrchlabí jsou dějištěm v Haškově grotesce Společenské lži, poprvé otištěné v Právu lidu 10. 4. 1914 a přetištěné v Haškově souboru Zrádce národa v Chotěboři (1962, s. 323-324) a ve výboru Reelní podnik (1977, s. 494-495). Autorství této nepodepsané grotesky bylo Haškovi připsáno na základě rozboru textu.

Tato groteska je založena na typicky haškovské mystifikaci, společenských lžích, chvástivosti. Hrdina povídky se mj. svému tchánovi chlubí tím, jak v Krkonoších je krásně a že dobře zná Krkonoše, ačkoliv tam nikdy předtím nebyl. Nicméně tchána zláká na výlet do Krkonoš. Ranním vlakem dorazí na nádraží do Vrchlabí. Dále dejme slovo přímo Haškovi:

„Když jsme ve Vrchlabí vystoupili, začalo to teprve být zajímavé. Zavedl jsem tchána někam do Pruska, po pochodu dvanáctihodiném, když jsem ho tahal přes vrchy a doly, marně hledaje Sněžku. Potloukal jsem se s ním po stržích nejnemožnějšího druhu a skončilo to tím, že jsem ho zase z Pruska táhl do Čech v noci, kdy si zoufal nad těmi lesnatými srázy. Díval se v těch strašných chvílích na mne tak podivně a záhadně, že mně bylo doopravdy úzko. Ke čtvrté hodině ranní dostali jsme se do nějaké kosodřeviny, když jsem ještě tchána naposledy ujistil, že tu znám každý kámen. Tchán již nemohl se ani hnout a dal se do pláče v hustém křoví kolem páté hodiny ranní v šeru těch skal a ve tmě propasti počal zčistajasna řvát do ticha hor: „Grüne Bude, Weiße Bude, Schwarze Bude, Rote alte Bude.“ Přivezl jsem si svého tchána do Prahy jako člověka úplně sešlého, který přestože jest jeho rozum ještě zkalen hroznými vzpomínkami na Krkonoše, nevěří mně dnes ani slova, a kdykoliv něco řeknu, zabručí prapodivným hlasem: „Jo, vy tam znáte každý kámen.“

I z této kratičké ukázky je zřejmé literární mistrovství v grotesce a mystifikaci, Haškovo umění gradace komičnosti opakováním detailů. Ne náhodou Zdeněk Nejedlý vysoko cenil Haškovy drobné povídky.